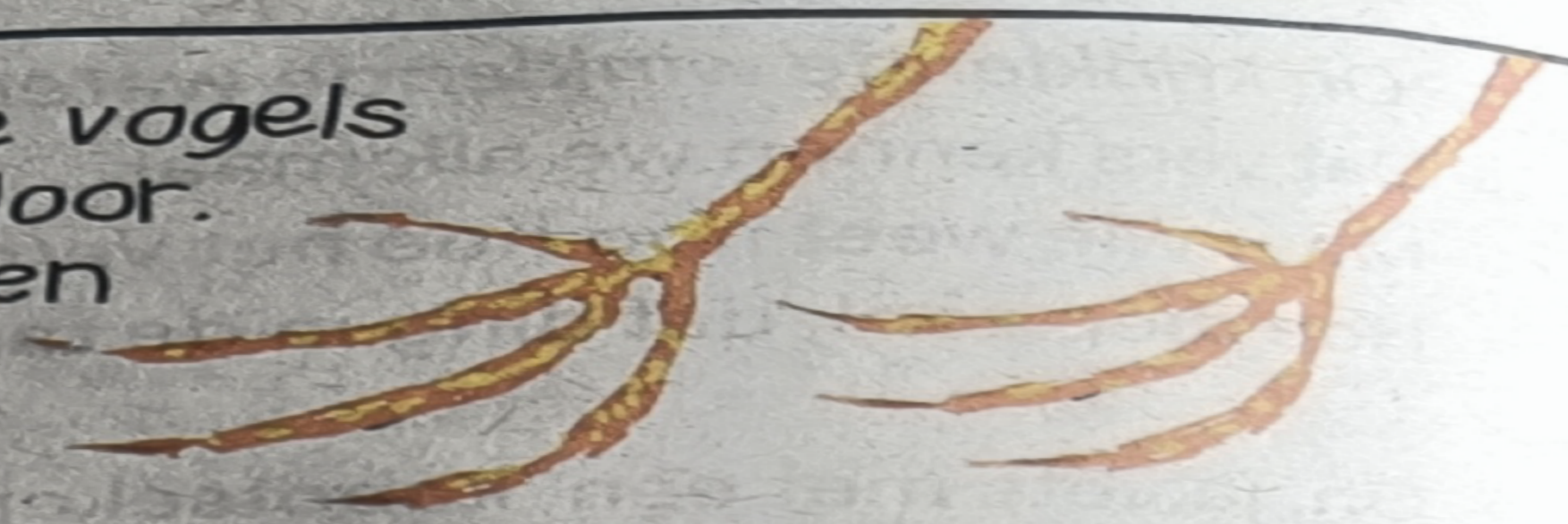

1959. Ik ben zes. Het is de avond van Dodenherdenking. We staan bij het standbeeld op de Apollolaan in Amsterdam. We moeten aan doden denken die we niet kennen. Ik vind het moeilijk om aan doden te denken die ik niet ken. Alles en iedereen staat twee minuten zwijgend stil.

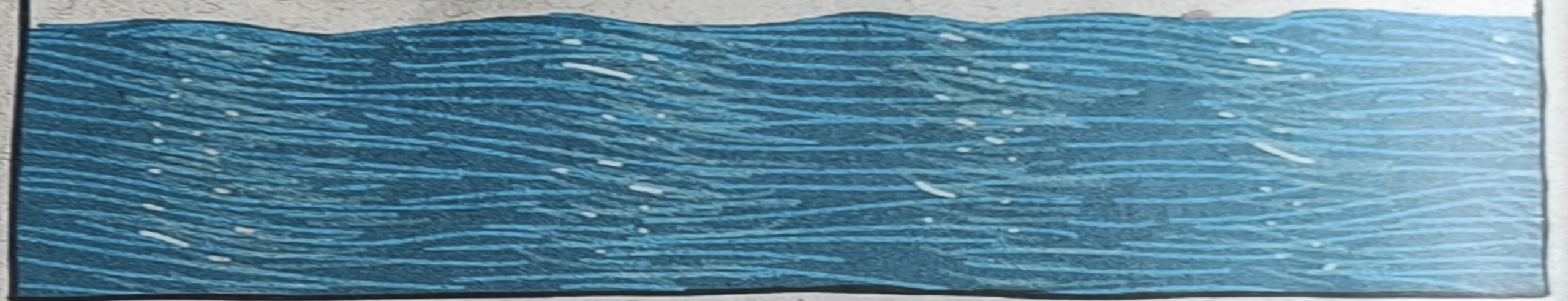

Alleen de vogels vliegen door. Die kunnen

wegvliegen als het oorlog is.

Mijn vader zegt dat de vijand is verdreven. Ik denk dat die nu ver weg drijft en niet meer naar ons toe kan komen.

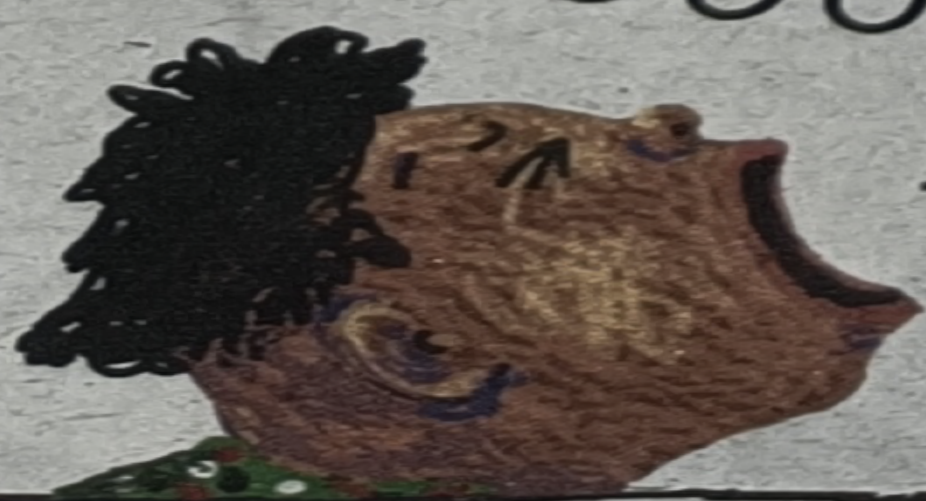

Grote mensen om me heen huilen. Als het oorlog is moet ik me heel goed kunnen verstoppen, tot de vijand geen zin meer heeft om me nog te zoeken.

Ik weet niet hoe oorlog eindigt.

Hou
ôôôôp!

En ik weet pas later dat mensen toen in het huis van mijn ouders beschutting kregen.

צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה

de rechtvaardige zal groeien

Ten name van Ds. G. v. Secuwen
te Houdum
plant L. Dreeger
een boom in Palestina ter herinnering
aan de hulp verleend in de donkere
jaren der Duitse bezetting (1940-1945)

קקל

als een palmboom, hij zal wassen als een

cederboom op libanon ps. 92.15.15

Hoe werken woorden?
Veel woorden uit nieuwsgierigheid.

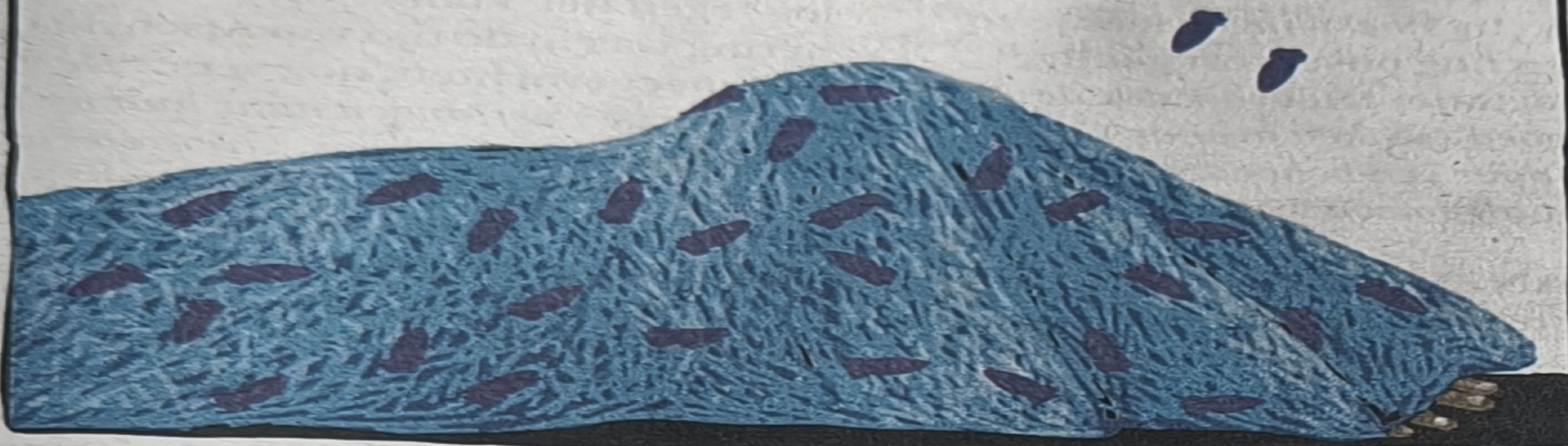
Weinig woorden uit zelfbescherming.

*Mydane families goed afgelopen! Ik
loop toch van wel. Bij mij is alleen nog
een zwager, overgeleverd. Mijnuster met tranen
en zind zijn ook weg. Van mijn ouders weet*

Kinderen
vangen
van alles
op.

Met verbeelding en zonder
volwassen kaders.

Ze kunnen traumatische ervaringen
verwoorden met beelden.

En woorden zingen helpt ook. Kinderen zingen sterk makende, geruststellende,
vrolijk klinkende liedjes mee als ze weer eens de schuilkamer in moeten.

**Ми з тобою в укритті,
Зроби ковток води! Так!
Повільний видих - вдих!**

Jij en ik zitten in een schuilplaats, neem een slokje water! Ja! Adem langzaam uit - in!

Ik ken een schrijver die na zijn vlucht geen woorden meer wist te vinden.
Langzaam kwamen ze weer, niet in uitgebreide oorlogsverhalen, maar als
korte, ogenschijnlijk eenvoudige vertellingen in teruggevonden woorden.

